

діяльність приватних осіб, у тому числі в сфері бізнесу, ефективність реалізації корпоративних прав, режиму банкрутства, ефективну діяльність незалежного фінансового сектору економіки, належну реалізацію і захист прав власності як національних, так й іноземних інвесторів, що має сприяти економічному зміцненню України на основі інноваційної моделі розвитку.

Надійшла до редколегії 25.12.05

В. Крижна, доцент НЮА України

Право на товарні знаки в Єдиному економічному просторі

Інтеграційні процеси в економіці, які відбуваються у світі, переслідують мету усунення перешкод при переміщенні товарів і послуг, капіталу і робочої сили. Найбільш відомою подією у цій сфері стало укладення Генеральної угоди по тарифах і торгівлі (ГАТТ) та створення Всесвітньої торгової організації (ВТО). На сьогодні Європейське Співтовариство (ЄС) є наглядним прикладом подолання суперечностей, що виникають на шляху вільного руху товарів.

Хоча деякі країни СНД, зокрема Україна і Російська Федерація, проголосили курс на європейську інтеграцію і висловили намір приєднатися до зони вільної торгівлі ЄС, це не завадило їм досягти згоди про створення Єдиного економічного простору (ЄЕП). Більш того, в Заяві Верховної Ради України від 22 травня 2003 р. «Про формування Єдиного економічного простору України, Республіки Беларусь, Російської Федерації, Республіки Казахстан» зазначається, що формування ЄЕП має здійснюватися у формах і межах, що не повинні суперечити курсу України на європейську й євроатлантичну інтеграцію та мають сприяти її якнайшвидшому вступу до Світової організації торгівлі. Росія, Україна, Беларусь і Казахстан 1 вересня 2003 р. уклали Угоду про формування Єдиного економічного простору.

Можна дискутувати відносно доцільності зазначеного кроку, відповідності його Конституції України, норми якої забороняють укладення міжнародних договорів, які не узгоджуються з Основним Законом України¹, говорити про певну зміну курсу, однак оскільки такі дії вчи-

¹ Див.: Орлов Н., Сеседа С. Правовой статус Единого экономического пространства // Юрид. практика. – 2003. – № 41. – С. 4.

нено, то постає потреба в усуненні виникаючих у зв'язку зі створенням ЄЕС суперечностей між принципами вільної торгівлі і територіальною дією майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Особливо наглядно це видно на прикладі використання товарних знаків, які в умовах подальшого розвитку вільної конкуренції і залучення в ринкові відносини все більшої кількості учасників господарської діяльності стають важливим чинником підвищення конкурентоздатності продукції, просування її на ринках і захисту експорту. Тому одним з важливих напрямків в інтеграційних процесах є співробітництво держав у сфері охорони інтелектуальної власності, в тому числі товарних знаків.

Оскільки ця проблема виникла не так давно, то цілком закономірно, що їй ще не приділено достатньої уваги і вона не була розв'язана на належному рівні. Існуючі публікації стосувалися лише певних аспектів зазначеної проблематики¹, у зв'язку з чим поза увагою залишилося багато проблемних питань.

Метою даної статті є аналіз суперечностей між необхідністю вільного руху товарів і територіальним характером майнових прав інтелектуальної власності на такий правовий засіб індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг, як торговельна марка.

ЄЕС — це економічний простір, що поєднує митні території сторін, на якому функціонують механізми регулювання економік, засновані на єдиних принципах, що забезпечують вільний рух товарів, послуг, капіталу і робочої сили, і проводиться єдина зовнішньоторговельна і погоджена (у тій мірі й у тому обсязі, в яких це необхідно для забезпечення рівноправної конкуренції і підтримки макроекономічної стабільності) податкова, грошово-кредитна і валютно-фінансова політика (ст. 1 Угоди про формування Єдиного економічного простору).

Оскільки йдеться фактично про створення зони вільної торгівлі на території різних держав, то, безумовно, виникають питання про особливості використання такого правового засобу індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг, як товарний знак.

Що стосується термінології щодо цього об'єкта в різних країнах, то необхідно зробити певні уточнення. Паризька конвенція по охороні промислової власності передбачає правове регулювання товарного знака і знака обслуговування. Світова практика для індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг пішла шляхом використання

¹ Див.: *Ткаченко С.* Какой быт интеграции? // Юрид. практика. – 2003. – № 31. – С. 12; *Дармозрай И.* Перспективы создания межгосударственной системы охраны торговых марок // Седьмая международная научно-практическая конференция «Актуальные проблемы охраны интеллектуальной собственности». – Алуста; 2003. – С. 403–405.

обох зазначених об'єктів. Розмежування між ними проводиться за призначенням: товарні знаки відрізняють товари, а знаки обслуговування — послуги. Законодавець України спочатку об'єднав ці два об'єкти інтелектуальної власності і передбачив правову охорону «знака для товарів і послуг», а в Цивільному кодексі України, що вступив у дію з 1 січня 2004 р., використовує термін «торговельна марка». Однак зміна назви не вплинула на суть самого об'єкта. Тому для зручності цей об'єкт інтелектуальної власності ми називатимемо «*товарний знак*», під яким слід розуміти позначення, за допомогою якого товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб.

У випадку створення ЄСП виникає питання захисту як товарів і послуг одного виробника на території інших держав, так і самих товарних знаків. Пояснюється це особливостями майнових прав інтелектуальної власності, серед яких центральне місце посідає територіальна сфера дії прав.

До позначення, що заявляється як товарний знак, ставиться вимога не абсолютної, а відносної новизни, тобто новизна позначення обмежується територією держави, яка видала охоронний документ на цей об'єкт. Це, зокрема, означає, що реєстрація того чи іншого позначення як знака в іншій державі не перешкоджає визнанню даного чи подібного позначення знаком в Україні, якщо тільки інше не впливає з міжнародних угод, учасником яких є Україна. При визначенні новизни позначення враховуються товарні знаки, зареєстровані чи заявлені для реєстрації в Україні, і знаки, хоча і не зареєстровані в Україні, але охоронювані на її території в силу міжнародних договорів.

Зазначені нюанси стосуються територіальної сфери дії прав на товарний знак. Виходячи з реєстраційного принципу, суть якого полягає в тому, що набути виключних прав на товарний знак можна шляхом його реєстрації й одержання охоронного документа, правова охорона знака обмежується територією тих країн, де вона зареєстрована. Однак з цього загального правила є певні винятки, наприклад, добре відомі знаки. Таким чином, у випадку утворення зони вільної торгівлі цілком закономірно йтиметься про зіткнення прав на товарні знаки суб'єктів різних держав.

До того ж, у кожній державі передбачено не уніфіковані умови надання правової охорони. Тому може скластися ситуація, коли відносно того самого позначення одній і тій же особі в одній країні буде видано охоронний документ, а в іншій — відмовлено в наданні правової охорони.

Крім того, для одержання прав на товарний знак на території ЄСП необхідно пройти національну процедуру реєстрації в кожній з цих держав. Це, звичайно, не сприяє вільному рухові товарів.

Більш того, у випадку створення ЄЄП неминуча ситуація, коли одні і ті самі позначення стосовно одних і тих самих класів товарів і послуг уже зареєстровані як товарні знаки на території різних держав різними особами. Відповідно кожній з цих осіб належить виключне право дозволити чи заборонити використання зареєстрованого знака на території своєї держави.

У зв'язку з цим виникає необхідність надалі вдосконалити систему охорони товарних знаків, зокрема шляхом надання можливості суб'єктам підприємницької діяльності ефективно, зручно і швидко набувати права на товарні знаки на території не тільки однієї держави, а й інших держав зони вільної торгівлі. Йдеться про створення міждержавної єдиної системи реєстрації товарних знаків, яка б діяла поряд з національними системами і Мадридською системою охорони прав на товарні знаки. У цьому разі досить буде подати єдину заявку в спеціально створений орган, відповідальний за здійснення реєстрації товарних знаків.

Тому у Зверненні Верховної Ради України до Голови Ради міжпарламентської асамблеї держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав, схваленому постановою Верховної Ради України від 22 травня 2004 р., зазначається на необхідність розробити заходи щодо організаційного забезпечення створення міждержавної системи охорони товарних знаків і забезпечити їх виконання. Причому це питання пропонується вирішити на території держав-учасниць СНД, а не обмежуватися тільки Україною, Росією, Республікою Беларусь і Казахстаном. На наш погляд, таке розширення країн ускладнить вироблення уніфікованих вимог до товарних знаків.

Як передумови створення такої системи розглядаються наявність геополітичного регіону із загальною історією, близьким рівнем економічного й соціально-політичного розвитку; взаємний інтерес суб'єктів підприємницької діяльності різних держав пострадянського суспільства в розвитку торговельних відносин; однакові підходи національних законодавств до охорони прав на товарні знаки.

Доцільність створення регіональної міждержавної системи охорони товарних знаків обумовлюється такими чинниками:

- забезпечення взаємовигідного співробітництва і подальший розвиток інтеграційних процесів у сфері охорони інтелектуальної власності;
- формування єдиного простору дії прав на товарний знак у межах територій держав-учасниць СНД;
- спрощення і здешевлення процедури надання прав на товарний знак (одна заявка, що подається однією мовою, єдина процедура розгля-

ду, єдиний охоронний документ, єдиний офіційний бюлетень, єдиний реєстр);

– залучення до процесу надання прав великого кола власників пріоритетних прав, що можуть подати заперечення проти дії реєстрації на торговельну марку на територіях держав-учасниць СНД, зокрема прав на добре відомі знаки, комерційні найменування, географічні зазначення, авторські права тощо.

Дійсно, створення регіональної міждержавної системи охорони товарних знаків надасть можливість заявнику подати одну заявку однією мовою, користуватися послугами одного патентного повіреного, виконувати єдині вимоги для набуття прав на торговельну марку¹.

Однак у цьому разі виникне необхідність приведення у відповідність національного законодавства держав-учасників. Хотілося б звернути увагу на те, що у світі вже існує досвід вирішення подібних питань, і при розробленні міждержавної системи охорони прав на товарні знаки в рамках СНД було б корисно врахувати досвід держав-учасниць ЄС у цій сфері². Так, з огляду на те, що законодавство про товарні марки держав-членів ЄС містить розбіжності, які можуть стати на заваді вільному рухові товарів та свободі надання послуг, Директива ЄС № 89/104 з гармонізації національних законодавств про товарні знаки від 21 грудня 1988 р. покликана наблизити положення законодавства держав-членів з метою створення та функціонування внутрішнього ринку, у зв'язку з чим вона вимагає однакових в усіх державах-учасниках умов надання прав і продовження їх дії.

Директива ЄС № 40/94 про товарні знаки Європейського співтовариства від 20 грудня 1993 р. передбачає, що дія майнових прав на знак поширюється на всю територію ЄС, що дає можливість реалізовувати товари чи надавати послуги з одним знаком на всій території ЄС.

Також необхідно враховувати, що Угода про формування Єдиного економічного простору є відкритою для приєднання інших держав, які розділяють ідею інтеграції. У разі приєднання нових держав к ЄСП

¹ Див.: *Дармограй І.* Вказ. праця. – С. 403–405.

² Див.: *Кожарська І.* Охорона знаків для товарів та послуг в Європейському співтоваристві // *Інтелектуальна власність.* – 2002. – № 6. – С. 6–12; *Брестничка Р., Иванов І.* Товарный знак ЭС: возможности и перспективы // *Патенты и лицензии.* – 2002. – № 4. – С. 56–60; *Зубарев Л. В.* Интеллектуальная собственность и свободное движение товаров // *Государство и право.* – 1998. – № 1. – С. 66–78; *Його ж.* Интеллектуальная собственность и свободное движение товаров. Часть 2 // *Там само.* – 1999. – № 12. – С. 73–80; *Абдуллин А. И.* К вопросу о соотношении права интеллектуальной собственности и принципов единого рынка в Европейском Союзе // *Там само.* – № 2. – С. 77–83.

необхідно бути готовим до того, що експертиза по вже виданих знаках ЄЕП не врахувала вже охоронювані об'єкти інтелектуальної власності в країнах, що приєдналися. Постає потреба поширити дію зареєстрованих в ЄЕП знаків на територію країн, що приєдналися, а для цього слід розробити конкретний механізм такого поширення.

Подолання територіальної дії прав на правові засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг можливе при створенні єдиної системи правової охорони зазначених об'єктів на території всіх країн ЄЕП, у тому числі тих, які приєднуються пізніше. Однак поширення дії раніше зареєстрованих знаків на територію нових країн, що приєдналися, матиме певні проблеми. Перш за все постане питання про охороноздатність цих знаків у нових державах.

Отже, для успішного функціонування ЄЕП існує нагальна потреба у створенні міждержавної єдиної системи реєстрації товарних знаків та виробленні уніфікованих умов набуття правової охорони на товарні знаки, що дозволить зняти перешкоди на шляху вільного руху товарів і послуг.

Звичайно, в межах однієї статті неможливо знайти відповіді на всі питання, що виникають. У зв'язку з цим ця стаття може стати підґрунтям для подальших досліджень особливостей прав на правові засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг в ЄЕП.

Надійшла до редколегії 12. 05. 05

О. Юрченко, член-кореспондент Академії педагогічних та соціальних наук

Становлення й розвиток Державної системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні

Від розв'язання проблеми створення ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні залежить міцність фундаменту для інноваційної моделі розвитку, її модернізації, підвищення конкурентоспроможності у світовій соціально-економічній системі, а від цього, у свою чергу, — перспективи створення робочих місць у нових галузях, які визначають обличчя світової економіки ХХІ ст. — економіки, що базується на знаннях.